

УДК 376-056.264:84'234(092)

О.В. Козинець

ПОГЛЯДИ Р.Г. КРАЄВСЬКОГО НА ВИПРАВЛЕННЯ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ В УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті йдеться про погляди українського вченого-дефектолога Рудольфа Генріховича Краєвського на проблему розвитку мовлення у дітей з нормальним розвитком у співвіднесенні з вірогідними варіаціями його порушення, які спостерігаються в учнів загальноосвітніх шкіл. Стоячи у витоків української дефектології, Р.Г. Краєвський, доповнивши наукові надбання Московської школи та враховуючи прогалини, які зустрічалися в логопедичній практиці у повоєнні роки в Україні, висвітлив їх у посібнику для вчителів та педагогів "Порушення мови та їх усунення", де виклав опис різних форм мовленнєвих порушень, зокрема таких як "косноязычність", "гугнявість", заїкання тощо, їх профілактику та найбільш ефективні методи подолання цих порушень в світлі тогочасних наукових положень логопедії та суміжних з нею наук.

Ключові слова: Р.Г. Краєвський, виправлення мовленнєвих порушень, косноязычність, гугнявість, заїкання, вчитель, логопед, батьки.

В статті говориться о взглядах украинского ученого-дефектолога Рудольфа Генриховича Краевского на проблему развития речи у детей с нормальным развитием в соотнесении с вероятными вариациями его нарушения, наблюдаемые у учащихся общеобразовательных школ. Стоя у истоков украинской дефектологии, Р.Г. Краевский дополнил научные достижения Московской школы и, учитывая пробелы, с которыми встречались логопедическая практика в послевоенные годы в Украине, осветил их в руководстве для учителей и педагогов "Нарушения речи и их устранение", где изложил описание различных форм речевых нарушений, таких как "косноязычность", "гнусавость", заикание и другие, их профилактику и наиболее эффективные методы преодоления этих нарушений в свете тогдашних научных положений логопедии и смежных с ней наук.

Ключевые слова: Р.Г. Краевский, исправления речевых нарушений, косноязычие, гнусавость, заикание, учитель, логопед, родители.

Науковців, методистів та вчителів-практиків завжди привертала проблема розвитку дитячого мовлення. І це закономірно. Адже мовленнєвий розвиток тісно пов'язаний з особистісним становленням

людини, її духовності, інтелекту, мислення, моральних якостей.

Одним з перших вітчизняних дефектологів, який переймався проблемами розвитку мовлення у дітей з нормальним розвитком у співвіднесенні з вірогідними варіаціями його порушення, був український вчений Рудольф Генріхович Краєвський (1897-1980). У своїй книзі "Порушення мови та їх усунення" [5], в статтях "Вади мови та їх виправлення" [2], "О подходе к проблеме заикания" [1], в брошурі "На допомогу інвалідам Вітчизняної війни з порушенням слуху та мовлення" [3] та інших [2; 8] він торкався основних умов формування та закономірностей розвитку дитячого мовлення за нормальних умов та можливих варіантів відхилень, а також методів та засобів виправлення мовленнєвих порушень у дошкільників та школярів.

Свою увагу Рудольф Генріхович спрямовував на учнів масових шкіл, серед яких зустрічаються діти з різними мовленнєвими порушеннями, переважно звуковимови. Ці вади, на думку вченого, стають на перешкоді опанування грамотою, негативно впливають на загальний розумовий розвиток учня, травмують його психіку, знижують успішність [5].

Зважаючи на те, що з часу, коли публікувалися праці вченого, наукова термінологія змінилася, застарілі терміни, які використовував Рудольф Генріхович в своїх дослідженнях, ми будемо вживати в лапках, а ті відповідники, якими користується сучасна логопедична наука в квадратних дужках.

Аналізуючи наукові погляди Р.Г. Краєвського на виправлення порушень мовлення в учнів, варто відзначити кілька моментів. По-перше, слід зазначити, що Рудольф Генріхович був одним із перших вітчизняних учених, які, разом з іншими дослідниками повоєнних років, докладали чимало зусиль, щоб підготувати спеціалістів-логопедів в КДПІ імені О.М. Горького й розробити дидактичні матеріали та програми для навчання дітей з мовленнєвими порушеннями [3; 5]. Адже, обіймаючи певний час посади інспектора-методиста відділу спеціальних шкіл для дітей з порушенням слуху та мовлення Міністерства освіти УРСР та старшого наукового співробітника Інституту дефектології, Р.Г. Краєвський був добре обізнаний з практичними та актуальними проблемами спеціальної й загальної освіти.

Говорячи про навчання та виховання учнів у загальноосвітніх школах, найбільш поширеним мовленнєвим порушенням, особливо серед учнів перших класів, Рудольф Генріхович вважав "**косноязичність**". Під "косноязичністю" вчений розумів "дефектне вимовляння одного або декількох звуків; пропуски або заміни одного звука іншим, при якому лексико-семантична сторона мови та її граматична будова зберігається без істотних змін при доброякісних можливостях інтелекту, а стан органів відчуття також без помітних відхилень від норми" [5, с.17]. Однак, фонетичні особливості у дітей у віці 4–5 років, що є результатом недостатньо диференційованої роботи

центрального і периферичного мовленнєвого апарата, науковець не відносив до "косноязичності". Крім того, зазначав Р.Г. Краєвський, "косноязичність" може бути цілком функціональною, не пов'язаною з будь-якими органічними патологічними змінами (наприклад, в результаті неповноцінного мовленнєвого оточення дитини), опосередковано пов'язаною з органічними змінами (інфекційними або соматичними захворюваннями), що викликали ослаблення організму та призвели до деякої лабільності нервових процесів, які безпосередньо ускладнюють утворення повноцінних фонем [5; 5]. Означене порушення, говорить автор, може бути також і безпосереднім результатом органічних патологічних змін як периферичного, так і центрального мовленнєвого апарата, куди він відносив деформації щелеп, зубів, незрощення піднебіння, верхньої губи, параліч або парез піднебінної завіси після перенесеного дифтериту та дефекти травматичного походження (ампутація язика та інші поранення), що призводять до так званих механічних дизартрій (порушень артикуляції). "Косноязичність", вважав науковець, може також виникнути і на ґрунті патологічних змін провідних нервових шляхів артикуляційного апарата (псевдобульбарна дизартрія). Окремо Рудольф Генріхович говорив про своєрідну форму "косноязичності" у туговухих дітей, яка відрізняється від інших проявів "косноязичності" [2, 5].

Також варто зазначити, що учений був добре обізнаним з тогочасними підходами по подолання порушень мовлення, зокрема і "косноязичності" та добре знав, що в повоєнний період одні науковці під косноязичністю розуміли порушення мовлення, яке полягає в нездатності правильно вимовляти деякі звуки; неправильну вимову окремих звуків (пропуски, заміни іншим звуком), а також невиразну, неясну вимову (А.П. Євгенєва, Т.Ф. Єфремова, Д.М. Ушаков, інші), а інші автори – як один із проявів загального недорозвитку мовлення – при алалії, туговухості (С.А. Кузнецов). Синонімом слова "косноязичність" найчастіше за все різні автори називали дислалію [6]. Однак Р.Г. Краєвський писав, що поняття "косноязичність" не можна звести лише до дислалії. Ми повністю підтримуємо думку автора.

При "косноязичності", зазначав Рудольф Генріхович, деякі звуки можуть замінюватися на інші, вимовлятися неправильно або зовсім не вимовлятися. Може спостерігатися пропуск звуків, недомовляння закінчень слів. У випадках розлитої [поліморфної] "косноязичності" може порушуватися вимова майже всіх звуків: мовлення стає нерозбірливим, неприємним для слуху, незрозумілим навіть для найближчого оточення дитини [2; 5]. На думку вченого, "косноязичність" також негативно впливає на успішність учня, адже порушення звуковимови нерідко зумовлюють помилки па письмі (дитина пише так, як говорить) та навіть можуть призвести до повторного навчання дитини у тому ж самому класі. (Правда, сьогодні така практика навчання майже не використовується). Помилки на

письмі, продовжує свою думку автор, лише закріплюються, і з часом, навіть опанувавши правильну артикуляцію звука, учень все ж деякий час продовжує писати неправильно. Для більш ефективної корекційної роботи на допомогу логопеду в цій справі має прийти вчитель, адже він першим знайомиться з дитиною. Тому першочерговою задачею вчителя, насамперед, має бути уважне й глибоке вивчення фонетичних та фонематичних особливостей мовлення кожного учня [3; 6].

По-друге, Р.Г. Краєвський наголошував на важливості попереднього обстеження дитини на предмет виявлення у неї мовленнєвих порушень. Для цього, на початку навчального року учений рекомендував шкільному вчителю проводити спеціальне обстеження стану звуковимови усіх дітей, які вступають до школи. Для діагностики пропонував використати лото з картинками, що зображують різні, знайомі дитині, предмети. Вимову звука радив перевіряти в різних сполученнях – на початку, в середині й на кінці слова, в сполученнях із голосними та приголосними звуками [2; 5]. При відсутності картинок для попереднього обстеження звуковимови, Рудольф Генріхович пропонував називати дитині частини тіла та предмети домашнього вжитку. На окремих учнів, які мають порушення звуковимови – заводити спеціальні особисті картки, в яких фіксувати результати обстеження мовлення дитини з докладним записом особливостей їхньої вимови. Крім того, Р.Г. Краєвський звертав увагу на те, що треба також зазначити, як вимовляє дитина не лише приголосні, а й голосні звуки. [5, с.17].

Хотілося б наголосити, що сьогодні сучасного логопеда не здивуєш тим, що потрібно вести логопедичну картку. Та одна із заслуг Рудольфа Генріховича у тому, що він був одним із перших українських науковців, які активно говорили про обов'язкове ведення логопедичних карток на дитину і, будучи викладачем КДПІ імені О.М. Горького, навчав студентів правильно розробляти та заповнювати логопедичні картки [2].

По-третє, Р.Г. Краєвський особливу увагу приділяв взаємозв'язку між логопедом, вчителем та батьками. На його думку, саме від переконання вчителя дуже залежить позитивне налаштування дитини до співпраці з логопедом над виправленням порушень звуковимови. Вчитель повинен на конкретному, методично вірно дібраному навчальному матеріалі показати дитині, що її мовленнєві недоліки можна виправити [5]. Зміцнивши у школяра віру у власні сили, в можливість подолання труднощів у навчанні, можна пробудити та підтримати у нього бажання наполегливо працювати. Це позитивно позначиться й на вихованні активної уваги, без якої засвоєння матеріалу уроку й робота над виправленням мовленнєвих недоліків є неможливою, писав автор [3, 7].

Вивчивши особливості звуковимови дитини, її домашні умови, зазначав учений, педагог повинен направити її до логопеда. З'ясувавши причини й характер мовленнєвого порушення, логопед почне вживати

відповідні заходи для його усунення. Якщо у дитини легкий варіант порушення – він порадить учителеві як варто організувати роботу щодо подолання мовленнєвого порушення в умовах школи. Якщо важчий – прикладе усі зусилля, щоб скорегувати недолік. Тому завжди потрібний та необхідний міцний взаємозв'язок між логопедом і педагогом школи, де останній повинен продовжувати закріплювати досягнуті позитивні результати на уроках в логопедичному кабінеті, зазначає учений [3; 5].

По-четверте, Р.Г. Краєвський вказував на важливість чистої й правильної вимови та техніку мовлення самого логопеда та вчителів. Адже, не лише логопед, а й вчитель повинен показувати дитині правильні артикуляційні уклади. Учень, наслідуючи їх, спочатку відтворює ці уклади беззвучно, а згодом і озвучено. Щоб полегшити процес вивчення учнем правильної звуковимови та забезпечити самоконтроль, Рудольф Генріхович рекомендував такі заняття проводити перед дзеркалом.

Треба наголосити, що навчання перед дзеркалом – досить поширений метод і в сурдопедагогіці. Зважаючи на те, що вчений був сурдопедагогом та логопедом, він активно використовував досвід та методи навчання дітей з порушеннями слуху і в логопедії, був сміливим, винахідливим експериментатором, розробляючи власні способи та навіть інструменти для логопедичної роботи [2; 8].

У випадках значно вираженої "косноязычності" та пов'язаних із нею ускладнень в опануванні артикуляції звуків, що вимагають складних нервово-м'язових диференціювань, науковець рекомендував перед дзеркалом проводити артикуляційну гімнастику органів мовлення та дихання, а також голосового апарата (дихальні й дихально-голосові вправи) [5; 8].

Також Р.Г. Краєвський наголошував на вагомості роботи, яка має бути спрямована на розвиток у дитини слухо-мовленнєвої уваги та пам'яті. Такі заняття особливо корисні в усіх випадках розладу фонематичного слуху – при змішуванні, головним чином, приголосних звуків: глухих із дзвінками (б-п, т-д, с-з тощо) або акустично подібних глухих (чи дзвінких) одного з одним (ш-с, т-к, ж-з, д-г) [5].

Дітей з мовленнєвими порушеннями, писав учений, слід привчати дивитися на обличчя вчителя, який говорить. Так їм, зазвичай, легше й ефективніше засвоювати правильну артикуляцію звуків. Щоб закріпити та автоматизувати нестійкий звук, Р.Г. Краєвський рекомендував запропонувати дитині вивчити напам'ять будь-який короткий віршик з текстом, багатим на цей звук. Щоб бути прикладом для дитини та навчити її правильній звуковимові, вчитель мусить сам досконало володіти рідною мовою. Він "...має говорити голосно, але не крикливо, з виразною інтонацією, чітко артикулюючи кожне слово, не поспішати, не робити пропусків слів, старанно вимовляти закінчення слів" [2, с. 16].

По-п'яте, вагоме місце в роботі логопеда, писав Р.Г. Краєвський, має займати просвітницька та консультаційна діяльність. Бо не лише

шкільний вчитель, а й логопед повинен тісно співпрацювати з батьками учня. До обов'язку вчителя входить донести до батьків інформацію про те, що вони теж мають активно працювати над розвитком та покращенням мовлення дитини, а логопеда – як це ефективно робити. Для цього учитель разом з логопедом мають проводити серед батьків роз'яснювальну роботу, підкреслювати важливе значення правильного мовлення дорослих для дитини. Адже дитина, особливо маленька, сприймає мовлення батьків як досконалий зразок, намагаючись його наслідувати [2; 3]. Спільна праця вчителя, логопеда й батьків у переважній більшості випадків дає позитивні результати.

Іншим мовленнєвим порушенням, яке, як зазначає вчений, також зустрічається серед учнів загальноосвітніх шкіл, є "гугнявість" [Сьогодні для позначення цього порушення використовується термін "ринолалія"].

Виділяючи дві форми "гугнявості" – відкриту й закриту – Р.Г. Краєвський пише, що відкрита може спостерігатися при вроджених дефектах м'якого або м'якого і твердого піднебіння. Такого роду відхилення можуть виникнути також і внаслідок різних поранень. При наявності дефекту піднебіння порожнина рота безпосередньо сполучається з порожниною носоглотки. При розмові видихуване повітря потрапляє до порожнини носа, що й викликає в таких випадках значну "гугнявість". Відкрита "гугнявість" може виникнути також і внаслідок паралічів піднебіння. Піднебінна завіска втрачає здатність підніматися й закривати вхід до носоглотки. При закритій формі гугнявості, зазначає вчений, вихід повітря з порожнини рота до порожнини носоглотки та носа закритий аденоїдними розрощеннями у носоглотці. Внаслідок відсутності носового резонансу мовлення дитини звучить глухо та з носовим відтінком [5, 8].

При закритій "гугнявості" науковець рекомендував у першу чергу направити дитину до лікаря. І лише після усунення перешкоди, що утруднює проходження повітря через ніс, варто негайно приступити до вправ над носовим диханням. Треба навчити дитину дихати через ніс при закритому роті [5]. З цією метою Р.Г. Краєвський рекомендував вимовляти носові звуки [м] та [н] з подовженим звучанням: мм... м, нн... н, після чого рекомендував переходити до вимови цих звуків у сполученні з голосними (mmm... ма, nnn... на тощо) [5].

Знову хочемо зазначити, що запропонований ученим прийом з вимовою означених звуків активно використовується не лише в практиці логопедів, а й сурдопедагогів. Тому в чергове можна відмітити мультидисциплінарний підхід науковця до теорії та практики дефектології.

При відкритій "гугнявості" головним завданням Рудольф Генріхович визначав навчання дитини видихати повітря через рот. Після усунення дефекту [пластичної операції – хейлопластики та уранопластики] рекомендував розпочинати логопедичні заняття. Для цього радив широко використовувати різні ігри, які виховують активний, енергійний

або, навпаки, плавний і повільний видих: надування гумових кульок, гасіння свічки [2].

Треба стежити, писав Рудольф Генріхович, щоб мовлення дитини було повільним, чітким при активній, енергійній артикуляції та загальному напруженні як м'язів обличчя, так і всього тіла. Тому радив мовленнєві вправи поєднувати з маршем, рухливими іграми тощо [2]. Фактично Р.Г. Краєвський говорить про заняття з логоритміки, проте не вживає цей термін, адже тоді його ще не використовували. А говорячи про українську дефектологію повоєнного періоду загалом, треба зазначити, що він був одним з перших науковців, хто активно прагнув поєднувати слово, музику і ритм для позитивного корекційного результату в логопедичній роботі. І у нього це добре виходило [5].

Ще одне мовленнєве порушення, яке виділяв Рудольф Генріхович у дітей шкільного віку – це **заїкання**. Воно виникає, як правило, у ранньому дитинстві, коли мовлення дитини ще тільки формується. До заїкання більш схильні діти, які мають слабку, нестійку, легко збуджувану нервову систему [1]. На виникнення цього порушення, писав учений, впливає також переобтяження маленької дитини непосильними для неї мовленнєвими вимогами (заучування складних віршів та оповідань), поспішне мовлення на ґрунті підвищеної збуджуваності нервової системи та несприятливе мовленнєве оточення (заїкання батьків, членів родини, товаришів), що викликає "наслідувальне заїкання" [1; 7].

У першу чергу, зазначає Рудольф Генріхович, заїкання позначається на психіці учня. Дитина хворобливо переживає своє порушення, стає сором'язливою, замкнутою й мовчазною. Правда, іноді, як захисний механізм, психологічна реакція дитини є прямо протилежною. Порушення ритму й плавності мовлення при заїканні проявляється в клонічних або тонічних судомах м'язів звуковимовного (мускулатура обличчя), дихального (міжреберні м'язи, діафрагма) або голосового (м'язи гортані) апарата. Часто в заїкуватого можна спостерігати "зайві" [супутні] рухи під час заїкання: змахування, похитування руками чи головою, притупування ногою, коливання корпусу тіла тощо. Цими рухами дитина, – продовжує свою думку Р.Г. Краєвський, – намагається допомогти собі швидше вимовити слово, проте вони лише збільшують труднощі та посилюють заїкання [1; 2].

Оскільки в основі заїкання лежить насамперед нестійкість нервової системи дитини, – наголошує науковець, – зокрема емоційно-вольової сфери, психолого-педагогічні та лікувальні заходи мають бути спрямовані на зміцнення вольової сфери заїкуватого, на виховання в ньому самостійності, впевненості в своїх силах, почуття відповідальності за свої вчинки, віри в можливість подолання труднощів та на загальне оздоровлення всього його організму. Вагоме місце в житті заїкуватого, підкреслював учений, мають займати фізкультура і праця,

які сприяють не тільки розвиткові моторики дитини, але й зміцненню вольових якостей. Легкий спорт при зменшеному навантаженні та фізкультурні вправи виховують у дитини сміливість, упевненість, викликають бадьорий настрій, поліпшують сон, зміцнюють її нервову систему [5]. Таким чином, Р.Г. Краєвський наголошує на важливості режиму дня дитини та оздоровчому впливі лікувальної фізкультури.

Поряд з оздоровчими заходами, писав Рудольф Генріхович, має проводитися логопедична робота безпосередньо над мовленням дитини. Учня слід привчати говорити повільно, не поспішати, трохи протяжно й співучо. Він наперед має продумати те, що хоче сказати. Вчитель, будучи взірцем для дитини, так само повинен говорити повільніше, однак при цьому штучно не спотворюючи своє мовлення. Для заїкуватих дуже корисне спільне з учителем читання віршів, особливо декламація та співи в поєднанні із заняттями з ритміки та музики, – відзначав Р.Г. Краєвський [2; 7].

При тяжких формах заїкання (особливо при спазмах гортані), коли дитині важко говорити, слід користуватися шепітним мовленням з поступовим переходом на голосне. Для подолання заїкання автор рекомендував використовувати синтетичний метод Фрешельс-Хватцева з урахуванням як фізіологічних, так і психічних особливостей, що обумовлюють заїкання [7]. Поряд з логопедичною роботою автор рекомендував проводити лікування і зміцнення нервової системи заїкуватих. [Фактично мова йшла про комплексний підхід до подолання означеного порушення та тісний взаємозв'язок лікарів, психологів та педагогів]. Розпочинати роботу над подоланням означеного порушення Рудольф Генріхович рекомендував з постановки правильного мовленнєвого дихання [2; 5].

Тож підводячи підсумок вищезазначеного, слід наголосити, що свої погляди на виправлення порушень мовлення у дітей шкільного віку Р.Г. Краєвський сформував на основі ґрунтовного аналізу вже існуючих на той момент наукових теорій, поглядів та течій. На основі аналізу творів Л. П. Голубєва, А.Я. Євгенової, Р.Г. Левіної [6], Є.Ф. Рау, М.В. Смірної, М.П. Тяпугіна М.Є. Хватцева [7] та інших науковців Рудольфом Генріховичем був підготовлений та опублікований посібник для логопедів та педагогів "Порушення мови та їх усунення" [5], де вчений урахував найпрогресивніший досвід та наукові теорії й погляди того часу, наповнивши його досягненнями української дефектології та власними науковими дослідженнями. Р.Г. Краєвський був добре обізнаний з логопедичною школою Москви, з великою пошаною ставився до Р.Є. Левіної та всього її колективу, однак був сміливим прогресивним науковцем, який завдяки своєму таланту, медичній та педагогічній освіті не просто перекладав наукові надбання Московської школи на українську мову, а активно доповнював ті прогалини, з якими зустрічалася логопедична освіта у повоєнні роки, зокрема у розробці та

забезпеченні логопедів дидактичним матеріалом, відповідними програмами та рекомендаціями. Стоячи у витоків української дефектології, Р.Г. Краєвський був одним із перших, кому випало непросте завдання підготувати спеціалістів-логопедів широкого профілю і озброїти їх знаннями щодо заходів по вихованню в дітей правильних артикуляційних укладів; виразного, чіткого та ритмічного мовлення; зміцнення нервової систему дітей, враховуючи в своїй повсякденній роботі зі школярами їхні мовленнєві та фізичні можливості та проявляючи при цьому всю свою педагогічну майстерність.

Список використаних джерел

1. Краевский Р. Г. О подходе к проблеме заикания // Дефектология. Научно-методический журнал Академии педагогических наук СССР / Р. Краевский – М.: Педагогика, 1976. – №5. – С.84-87.
2. Київський міський Державний архів – Ф.Р-346. - Оп. 2. – Книга 1519. – Арк. 20.
3. Краєвський Р.Г. Вади мовлення та їх виправлення // Радянська школа. – 1950. – №1. – С. 15-19.
4. Краєвський Р.Г. На допомогу інвалідам вітчизняної війни з порушенням слуху і мови / Р.Г. Краєвський – К.: Радянська школа, 1947. – 28с.
5. Краєвський Р. Г. Порушення мови та їх усунення [Текст]: (посібник для педагогів) / Р.Г. Краєвський. – К.: Радянська школа, 1960. – 143 с.
6. Левина Р. Е. Опыт изучения неговорящих детей (алаликов). – М.: Учпедгиз, 1951. – 124 с.
7. Хватцев М.Е. Логопедическая работа с детьми дошкольного возраста. – М.: Учпедгиз, 1961. – 305с.
8. Цукерман М.А., Краевский Р.Г. / Функциональные расстройства слуха и речи травматического происхождения//Сборник научных трудов "Диагностика и лечение военно-травматических повреждений органа слуха", под ред. проф. Б. С. Преображенского. – М.: "МЕДГИЗ", 1946. – С.78-83.

REFERENCES

(TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Kraevskij R. G. O podhode k probleme zaikanija // Defektologija. Nauchno-metodicheskij zhurnal Akademii pedagogicheskikh nauk SSSR / R. Kraevskij – М.: Pedagogika, 1976. – №5. – S. 84-87. (ru).
2. Kiivs'kyj mis'kyj Derzhavnyj arhiv – F.R-346. - Op. 2. – Kniga 1519. – Ark. 20 (ua).
3. Krajevs'kyj R. G. Vadi movlennja ta jih vipravlennja / Zhurnal "Radjans'ka shkola", K. – 1950. – №1. – S. 15-19. (ua).
4. Krajevs'kyj R.G. Na dopomogu invalidam vitchiznjanoї vijni z

- porushennjam sluhu i movy / R.G. Krajevs'kyj – K.: Radjans'ka shkola, 1947. – 28s. (ua).
5. Krajevs'kyj R. G. Porushennja movy ta jih usunennja [Tekst]: (posibnyk dlja pedagogiv) / R. G. Krajevs'kyj. – Kyiv: Radjans'ka shkola, 1960. – 143 s. (ua).
 6. Levina R. E. Opyt izuchenija negovorjashhijh detej (alalikov). – M., 1951. (ru).
 7. Hvatcev M. E. Logopedicheskaja rabota s det'mi doskol'nogo vozrasta. – Izd-vo "Uchpedgiz", M., 1961. – 305s. (ru).
 8. Tsukerman M.A., Kraevskij R.G. / Funkcional'nye rasstrojstva sluha i rechi travmaticheskogo proishozhdenija//Sbornik nauchnyh trudov "Diagnostika i lechenie voenno-travmaticheskijh povrezhdenij organa sluha", pod red. prof. B. S. Preobrazhenskogo. – Moskva: "MEDGIZ", 1946. – s.78-83. (ru).

The article deals with the views of Ukrainian scientist defectologist of the Soviet period Rudolf Genrikhovich Krajewski on the problem of speech development in children with normal development and disorders that are observed in schoolchildren. Also provides an analysis of his most famous papers. In them, he covers the conditions of formation and development of children's speech regularities and methods and means of correction of speech disorders in preschool and school children. From the time when RG Krajewski worked of Defectology, scientific terminology has changed, some terms have become obsolete. However, in the article we use outdated terms that took Rudolph Genrikhovich in their research, and those correspondences used by modern speech therapy. Standing at the origins Ukrainian Defectology, RG Krajewski added scientific heritage the Moscow school, take into account the gaps in speech therapy practice in the postwar years in Ukraine and highlighted them in a manual for teachers and teachers' speech and their elimination ", which outlined description of the different forms of speech disorders, such as our" kosnoyazychnist "" rhinophonia, "stuttering etc. And prevention and the most effective methods to overcome these disorders in light of contemporary scientific statements speech therapy and allied sciences. In addition, the article mentions a multi-disciplinary approach to the scholar Defectology theory and practice. He was surdopedahohom and speech therapist, has used the experience and methods of teaching children with hearing and speech therapy in was brave, resourceful experimenter, developing their own ways, and even tools for speech therapy work.

Keywords: Rudolph Krajewski, correct speech disorders, kosnoyazychnist, rhinophonia, stutter, teacher, speech therapist, parents.

Отримано 1.9.2014